

Digitale veier til leserne

19.03.2012 | Den norske Forleggerforening

Bakgrunn

Forlagenes oppgave er å sørge for nødvendig rettighetsklarering slik at innholdet som lages også kan tilbys i ulike former digitalt. Vi skal gjøre innholdet tilgjengelig for de digitale salgskanalerne og i vårt fastprissystem er det vårt ansvar å sørge for konkurransedyktig prising av de digitale produktene.

Utvalget som tilbys favner vidt, fra e-bøker via applikasjoner til digitale læremidler.

I mars 2012 har Den norske Forleggerforening foretatt en kartlegging av status på det digitale området og oppsummert planene som finnes hos foreningens medlemmer om framtidig digitalisering.

Sammendrag

Gjennom forhandlinger med rettighetshaverne (primært forfatterne) er de fleste opphavsrettslige spørsmålene i forbindelse med digitalpublisering i Norge i ferd med å bli løst. Dette åpner opp for en svært allsidig digital publisering.

Læremiddelforlagene har gjort betydelige investeringer innen digitaltjenesteutvikling i over 10 år. De digitale produktene er delvis knyttet til eksisterende bokverk mens andre heldigitale verk har erstattet bokutgivelsene. Heldigitale, pedagogiske «univers» med flere tusen læringselementer er også utviklet.

Det er etablert lønnsomme digitale tjenester i profesjonsmarkedet basert på Abonnementsmodeller som likner mer på strømning enn på tradisjonelt boksalg.

På allmenntil markedet eksperimenteres det med ulike tjenester for å formidle litteratur.

Applikasjonene som er utviklet er delvis rene adaptasjoner av papirbøker, men disse suppleres nå med mer berikede applikasjoner. Det vil også komme applikasjoner som er laget kun til digitale publisering. Særlig vil dette gjelde bildebøker som tar i bruk mulighetene i ePub3-standarden.

Det finnes over 2.000 titler som e-bøker. Forventningen er at ca. 75% av titlene som egner seg som e-bok - og hvor man har rettigheter - vil bli publisert samtidig som e- og p-bok ved utløpet av året. Anslagsvis 6.000 e-bøker vil være tilgjengelig på norsk ved utgangen av 2012. Ved utløpet av 2013 anslås antall titler til 10.000.

I snitt prises norske e-bøker 44% billigere p-boka. Siden e-boka er momsbelagt reduseres rabattiferansen til leseren i snitt til 24%. Før moms svinger rabattene fra vel 30% til over 70%.

Prisforskjellen hos Amazon er klart mindre. En fjerdedel av Kindle-ebøkene i undersøkelsen er dyrere enn å kjøpe den samme tittelen som innbundet bok. Snittrabatten på de øvrige tre fjerdedeler er ca. 22%, klart lavere enn de i snitt 44% norske forlag har redusert p-prisen med for e-boka (ex moms).

Det pågår et arbeid med å digitalisere tidligere utgivelser, men for mesteparten av de tidligere utgivelsene er det ikke mulig å se for seg at en digitalisering på kort og mellomlangt sikt vil være lønnsomt.

Vi tror at den digitale utviklingen i bokbransjen nå har kommet til det stadium hvor økt etterspørsel og økt tilbud vil gi en god veksttakt. Ønsker man en raskere vekst finnes det tre muligheter i samarbeid med myndighetene:

Prisen på e-bøker kan ytterligere senkes med 20% ved å fjerne momsen. Som det framgår av

prisundersøkelsen kunne e-boka i snitt vært 44% billigere enn papirboka hvis det ikke var moms på e-bøker.

Kulturpolitisk er det ønskelig å gjøre større deler av tidligere bokutgivelser tilgjengelig for publikum som e-bøker de kan få kjøpt. En mulighet er å innføre økonomiske støtteordninger for digitalisering av et utvalg av tidligere utgivelser.

Utvikling av digitale læremidler er svært kostnadsintensivt, den krever stor teknologisk kompetanse og langsiktige investeringer. Dermed er man helt avhengig av at det er betalingsvilje i skoleverket. På høyskolenivå bør det komme økning i støtte- som kan stimulere utvikling av e-læremidler.

Status mars 2012

DIGITALE LÆREMIDLER

Norske forlag har hatt et bredt digitalt tilbud av læremidler siden 1990, først i form av oppgaver i digitalt format som kunne løses på skjerm. De første fagnettstedene kom i 1998. Gyldendal mottok gull under «Best European School book Awards» for Salaby i 2011 og for nettstedet Geo i 2010.

Forlagene Aschehoug, Cappelen Damm, Gyldendal og Samlaget gikk sammen om å lage Læremiddelportalen for digitale læringsressurser for grunn- og videregående skole. Portalen¹ inneholder informasjon om forlagenes ulike digitale læringsressurser. Til sammen dekker de store deler av behovet

for digitale læremidler for grunn- og videregående skole.

Våren 2010 førte lanserte Gyldendal Smartboka, en interaktiv, digital utgave av læreboka. I skoleåret 2011/-12 har Smartboka vært til gratis utprøving i skolen.

Den norske Forleggerforening har hvert år siden 2007 arrangert Seminar om digitale læremiddel sammen med Utdanningsforbundet, Elevorganisasjonen og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening. Disse seminarene har lagt vekt på de gode eksemplene på bruk av digitale læremidler med innlegg fra lærere og forfattere, samt overordnede perspektiver på feltet fra både organisasjoner og politisk ledelse. Gjestene har vært lærere, forlagsfolk, elever, politikere og ansatte i embetsverket. Seminaret har totalt hatt ca. 1 500 besøkende. Forleggerforeningen og det enkelte forlag arrangerer også en rekke kurs og seminarer om digitale læremiddel.

Læremiddelforlagene har vært tidlig ute og gjort betydelige investeringer innen digitaltjenesteutvikling. Resultatet er at det er utviklet og produsert mengder av digitale læringsressurser² i over 10 år. Det er investert store summer i produksjonssystemer og teknologiske løsninger for publisering, salg og markedsføring av lisenser. Flere utgivere har robuste systemer/løsninger for eHandel med garantier for oppetid og nødvendige funksjoner for tilgangsstyring og kontakt.

1 Se www.lmp.no

2 Utvalgte digitale tilbud – se for øvrig Læremiddelportalen www.lmp.no.
www.salaby.no – Salaby er et heldigitalt produkt for 1.-4. trinn som dekker alle fag. Mer enn halvparten av alle norske elever bruker i dag Salaby. Nettstedet inneholder rundt 3 000 læringsobjekter, og utvikles nå for også å dekke 5.-7. trinn. Opp mot 100 000 brukere i året, 400-500 per dag. Salaby er solgt til Slovenia og det forhandles i disse dager med forlag fra flere land.

www.gyldendal.no/geo – Geografiverk for videregående.

www.nynorskordlista.no – Helleviks Nynorsk ordliste på nett. Mest vist med 373 000 brukere i 2011, over 2000 brukere per dag.

Grunnskoleverk fra Cappelen Damm

- alfabetoya.cappelendamm.no
- stairs1-4.cappelendamm.no
- radius.cappelendamm.no (innlogging kreves)
- tusenmillioner.cappelendamm.no (innlogging kreves fra 22.3.)

Det er utviklet digitale produkter som delvis er knyttet til eksisterende bokverk men også heldigitale verk som erstatter bokutgivelsene. Heldigitale, pedagogiske «univers» med flere tusen læringselementer er også tilgjengelig nå. Inkludert er også interaktive undervisningsverktøy med lyd, animasjoner, filmer, lenker etc. som kan vises/brukes på pc, projektor og interaktive tavler.

For videregående skole er ca. 270 web-baserte produkter tilgjengelige, hvorav 60 er til salgs, resten er gratistillegg til bøkene. I grunnskolen er det nesten 130 tilgjengelig, hvorav 17 er til salgs og resten gratis tilgjengelig. I perioden 2009- 2011 har norske forlag investert ca. 90 millioner kroner i utviklingen av digitale læremidler. I dag er det nesten 70 årsverk som arbeider med digital utvikling av læremidler. Norske forlag er også i forhandlinger om salg av rettigheter for flere digitale læringsprodukter

Lagringsløsninger som legger til rette for en plattformuavhengig publisering – herunder lesebrett og mobil (Apple/Android) – er under utvikling. Løpende prosjekter pågår også om koblingen av læringsressurser inn mot læringsplattformene i utdanningssektoren.

DIGITALE TJENESTER I PROFESJONSMARKEDET

Et eksempel er Gyldendal Rettsdata hvor omsetningen av juridiske online databaser var 60 mkr i 2011. Produktene omfatter regelverk, dokumenter, maler, verktøy, tjenester, tidsskrifter og digital juridisk litteratur. Det er sterk vekst i både bruk og omsetning av digitale fagbøker knyttet til det juridiske oppslagsverket.

Cappelen Damm Akademisk har gjennom sin tjeneste Arbeidsrett.no en nettbasert løsning for

- matoghelse5-7.cappelendamm.no (innlogging kreves)
- terminprover-engelsk.cappelendamm.no (innlogging kreves)

Vgs-verk fra Cappelen Damm

- gymnos-treningsplanlegger.cappelendamm.no/
- passage-new.cappelendamm.no
- visjon.cappelendamm.no (innlogging kreves)
- historiskatlas.cappelendamm.no (innlogging kreves)
- cosinusdigital.cappelendamm.no (innlogging kreves)
- deutschdreidigital.cappelendamm.no (innlogging kreves)

kommentarutgave til arbeidsmiljøloven og tilgrensende lover og rettsområder. Universitetsforlagets nettportal, kommentarutgaver.no gjør forlagets juridiske lovkommentarer digitalt tilgjengelig. De samarbeider med Lovdata slik at tekstene er lenket til det aktuelle lovarbeidet.

Alle disse digitale tjenestene blir kontinuerlig oppdatert.

De digitale bøkene selges i en abonnementsmodell som likner mer på strømning enn på tradisjonelt boksalg. Prisen er sterkt rabattert sammenliknet med prisen på tilsvarende papirbøker.

Digitaliseringer av tidsskrifter har pågått i snart 10 år. idunn.no er Nordens ledende database for fagtidsskrifter. Nesten 600 000 studenter og universitetsansatte har fri tilgang til basen gjennom institusjonsavtaler. Basen publiserer over 40 tidsskrifter digitalt. iIdunn.no inneholder tidsskrifter som kun publiseres digitalt samt tidsskrifter der en papirversjon publiseres parallelt.

DIGITALE TJENESTER I ALLMENNMARKEDET

Det eksperimenteres med ulike tjenester for å formidle litteratur. Ordflyt er en strømnings- og nedlastingstjeneste for ordbøker. Kortlest er en abonnementsstjeneste som jevnlig utgir nye norske noveller, dikt og andre korte prosaformer som tekst, lyd eller video. Dagens dikt er en gratis abonnementsapplikasjon for lyrikkinteresserte. Det er sannsynlig at flere strømningstjenester vil bli lansert i inneværende år.

APPLIKASJONER OG BERIKEDE E-BØKER

Til nå har applikasjonene i hovedsak vært rene adaptasjoner av papirbøker, men dette vil nå i større grad suppleres med mer berikede applikasjoner som er laget kun til digitale publisering. Særlig vil dette gjelde bildebøker som tar i bruk mulighetene i ePub3-standarden.

Spesielt på barne- og faktamarkedet er det stor vekst i applikasjonsutviklingen.

E-BOKA

Ved oppstart april 2011 var det vel 1.200 e-boktitler tilgjengelig. I løpet av året ble det produsert vel 500 nye titler. I midten av mars 2012 er over 2.000 titler tilgjengelig som e-bok, økningen i første kvartal i år er på over 300 titler.

Vår undersøkelse³ blant medlemmene av Den norske Forleggerforeningen tyder på at ca 75% av titlene som forlagene mener egner seg å publisere som e-bøker i allmennmarkedet vil utgis samtidig i løpet av dette året. Man tror at dette vil øke til 85% neste år. De fleste av de største forlagene praktiserer samtidig publisering av e- og p-bøker i denne delen av markedet i dag. I tillegg er mange forlag i gang med omfattende digitalisering av tidligere utgivelser.

Svarene i undersøkelsen tyder på at antall e-bøker vil passere 6.000 ved utløpet av 2012. Ser vi på planene forlagene har for 2013 tyder de på at det vil bli nærmere 10.000 e-bøker tilgjengelig ved utløpet av 2013.

I en annen undersøkelse⁴ har Den norske Forleggerforening undersøkt hvordan norske

forleggere priser e-bøkene kontra p-bøkene i fastprisperioden. Hensikten med undersøkelsen er å dokumentere hvilket prisnivå norske forlag har valgt for e-boka etter at den ble introdusert. I utvalget finnes både utgivelser fra 2011 og tidligere.

E-bøker ble lansert i april 2011 slik at alle titler som er med i undersøkelsen er innenfor fastprisperioden. I prissammenlikningen er bare innbundne bøker tatt med og ulike kampanje- og gratistilbud er holdt utenfor.

I tillegg er det gjort en undersøkelse⁵ av tilsvarende prisforskjell mellom e- og p-bøker hos Amazon. For sammenlikningens skyld har vi sett på prisforskjellene på innbunden bok og e-boka her også. Paperbacks er holdt utenfor.

I Norge er det moms på e-bøker mens p-bøker er momsfrie. Hos Amazon har e- og p-bøker samme avgiftsbehandling. For å kunne sammenlikne den reelle prisforskjellen er derfor tallene for Norge gjort mot e-bokprisen før moms.

Undersøkelsen viser at hos Amazon er:

1. 25% av titlene dyrere som e-bok
2. Av de tre/fjerdedelene som er billigere er rabatten i snitt 22%. (Hadde man kjøpt alle de 200 titlene i utvalget som e-bok kontra p-bok ville den gjennomsnittlige prisdifferansen bare vært 12% siden merkostnaden på de 25% av Kindle e-bøkene som er dyrere vil måtte regnes mot de e-bøkene man sparer på)
3. Prisdifferansen varierer fra at du betaler 34% mer for Kindle e-boken enn «hardcover-utgaven» til at e-boka er 73% billigere

3 Elektronisk spørreundersøkelse gjennomført overfor Den norske Forleggerforenings medlemmer mars 2012. Til sammen svarte 48 forlag.

4 200 titler er med i undersøkelsen, disse er tilfeldig utvalgt og består av skjønn- og generell litteratur. Den rabatterte pris på henholdsvis p- og e-bok i nettbokhandelen bokkilden.no er benyttet. Hensikten med undersøkelsen er å dokumentere hvilket prisnivå norske forlag har valgt for e-boka etter at den ble introdusert. E-bøker ble lansert i april 2011 slik at alle disse er innenfor fastprisperioden. E-bokprisen er sammenliknet med prisen på en innbundet bok.

5 200 titler er undersøkt hos amazon.com, Titlene er tilfeldig valgt blant bøkene som eksponeres mest. I prissammenlikningen er prisen på innbundet bok (hardcover) benyttet mot prisen på kindle e-bok. Hos Amazon finnes det fleste titlene som paperback også. Hadde disse vært brukt ville selvfølgelig prisforskjellen mellom p-bok og e-bok blitt vesentlig lavere.

For de norske bøkene i fastprisperioden er situasjonen som følger:

1. Alle e-bøkene er billigere enn p-bøkene
2. Prisforskjellen er fra vel 30% billigere til over 70% billigere for e-boka (eks moms)
3. I gjennomsnitt er e-boka 44% billigere før moms (24% etter moms)

Vi ser at når forlagene digitaliserer tidligere utgivelser (i undersøkelsen titler fra før 2011), prises disse klart lavere. Vi vil gjennomføre en prisundersøkelse av dette på et senere tidspunkt når utvalget av tidligere utgivelser er blitt større og vi har fått en del e-bøker som ikke lenger er innenfor fastprisperioden (etter 1.mai i år). Et eksempel på hvordan en bestselgende forfatters tidligere utgivelser prises som e-bok er å se på ni av Jo Nesbø tidligere utgivelser som nå er tilgjengelige. Det er mulig å få dem for kr. 105 pr e-bok (kr. 87.20 + moms).

Hovedpunktene i prisundersøkelsen kan oppsummeres slik:

Norske forlag velger å prise utgivelsene av e-bøker betydelig lavere enn p-boka. Uten moms på e-bøker ville norske lesere fått e-bøkene i gjennomsnitt 44% billigere enn p-boka.

Det er for tidlig å konkludere på de tidligere utgivelsene, men det ser ut som at disse kan få et prisleie som ligger klart under pocketbøkene.

I forhold til det amerikanske markedet (representert ved Amazon) får leserne større rabatt på norske bøker, selv om e-boka er pålagt moms. Og vesentlig større hadde det ikke vært moms på e-boka. Og – ikke minst – den norske e-bokleser for alltid e-boka billigere enn den innbundne p-boka. Slik er det ikke hos Amazon.

UTFORDRINGENE FREMOVER

I samarbeid med forfatterne arbeider vi med å legge til rette for at innholdet kan brukes i alle digitale sammenhenger. Selv om salgskanalene så langt ikke har etterspurt rettigheter til strømming,

abonnementsordninger eller lignende vil forleggerne være klare til å tilby innhold til slike tjenester så snart noen har utviklet dem. Forlagene har selv utviklet noen prøveordninger.

Undersøkelsen blant foreningens medlemmer viser at enkelte forfattere/agenter/utenlandske forlag legger restriksjoner på bruk av titler som e-bøker. Vi regner med at dette løser seg etter hvert.

Ambisjonen til norske forleggere er å gjøre alle titler, hvor forlagene har ervervet rettigheter til digital utgave og som egner seg til det, tilgjengelig i alle formater i alle kanaler. Det analoge og det digitale vil utvikle seg parallelt og på kort sikt vil nok det samme gjelde for bokbransjen som Egmonts sjef nylig sa om ukeblader og magasiner: Man investerer i det digitale og finansierer det via salgsinntekter fra papirutgaver.

I løpet av 2012 vil de aller fleste nye titler som egner seg til e-bokutgivelse bli utgitt samtidig som e-bok. Undersøkelsen blant medlemmene av Den norske Forleggerforening viser at de som ikke har planer om dette viser til manglende interesse i markedet for e-bøkene. Så snart det blir et interessant marked for e-bøker i Norge er det å forvente at disse forlagene også vil begynne å publisere sine titler samtidig som e- og p-bok.

Det pågår et arbeid med å digitalisere tidligere utgivelser. Konverteringskostnadene fra p- til e-bok har gått ned, men for mesteparten av

de tidligere utgivelsene er det ikke mulig å se for seg at en digitalisering på kort og mellomlangt sikt vil være lønnsomt. Likevel har en rekke forlag planer om å digitalisere tidligere utgivelser som man mener har kommersielle muligheter og/eller er av stor kulturpolitisk interesse.

Vi tror at den digitale utviklingen i bokbransjen nå har kommet til det stadium hvor økt etterspørsel og økt tilbud vil vise en god veksttakt.

HVA MER KAN GJØRES?

Regjeringen er opptatt av å avdekke hindringer for internettvekst blant annet gjennom arbeidet til det såkalte digitutvalget. Det er på tre områder det offentlige kan bidra til forlagenes digitalisering av bok-Norge.

Enda lavere pris på e-bøker

At e-bøkene er momsbelagt innebærer at 20 prosentpoeng av den rabatten forleggerne har vært villig til å gi e-boka sammenliknet med p-boka blir borte. Som det framgår av prisundersøkelsen kunne e-boka i snitt vært over 40% billigere enn papirboka.

Som «Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler» oppsummerer:

«At 0-satsen i merverdiavgiftssystemet bare gjelder papirbøker og ikke e-bøker gir isolert sett en konkurranseulempa for digitaliserte produkter»⁶.

Men i Europa arbeides det for endring, slik rapporten «Til bokas pris» beskriver:

«I dag er situasjonen i Europa slik at trykte bøker og digitale bøker behandles ulikt, både hva angår viktige litteraturpolitiske virkemidler som fastpris og fritak/reduksjon av merverdiavgift. Imidlertid har franske myndigheter gått i bresjen for likebehandling gjennom utvidelse av Langs lov til e-bøker og vedtak i det franske parlamentet om redusert merverdiavgiftssats for digital publisering. I Spania er det også vedtatt i lovs form at fastprisen skal gjelde e-bøker, men dette er ennå ikke implementert»⁷

En mer omfattende tilgjengelighet av tidligere utgivelser

Kulturpolitisk er det ønskelig å gjøre større deler av tidligere bokutgivelser tilgjengelig for publikum som e-bøker de kan kjøpe. Forlagene ser ikke det som kommersielt mulig å gjennomføre dette i et så stort

omfang nå. En mulighet er å innføre økonomiske støtteordninger for digitalisering av tidligere utgivelser.

Flere digitale læremidler

For digitale læremidler gjelder det at disse er svært kostnadsintensive og krever stor teknologisk kompetanse og langsiktige investeringer. Dermed er man helt avhengig av at det er betalingsvilje i skoleverket. NDLAs læremidler er finansiert med statlige midler som kanaliseres gjennom overføringer til fylkene. Vår oppfatning er at det ville vært mer stimulerende for den digitale utviklingen om skolene kunne disponere disse midlene selv.

Gjennom Lærebokutvalget gis det offentlige støtte til utvikling av læremidler for høyskolene. Men denne støtten er meget begrenset. Dersom norsk språk fortsatt skal være det sentrale språket innen begynnerstudiene på universitets- og høyskole haster det å komme i gang med utviklingen av digitale læremidler. Forlagene og de faglitterære forfatterne har i lang tid påpekt at i vårt begrensede marked kan dette bare skje gjennom en kraftig økning av det offentlig tilskuddet.

6 Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler», osloeconomics s.7

7 Utredningen «Til bokas pris», s.26